

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/4 2025 s. 1299-1315, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

EDEBİ METİNLERDE ÜNİFORMANIN DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ

Ahmet Metehan ŞAHİN*

Geliş Tarihi: 6 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 23 Eylül 2025

Öz

Bulundukları coğrafya ve tarihsel koşullar, savaşın Türklerin hayatının her zaman bir parçası olmasına sebep olmuştur. Böylece birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da Türk milletinin mücadelelerinden, bunları gerçekleştiren Türk askerinden ya da asker niteliği taşıyan kişilerden bahsedilmiştir. Türk milletinin kurtuluş mücadelelerini anlatan şiir ve romanların birçoğunda idealize edilen erkek karakterlerin çoğu ya Türk askeridir ya da asker olabilecek niteliklere sahiptir. Edebi eserlerde kurgulanan karakterlerin, asker üniformasını giymeleri akabinde his ve fikirlerinde birtakım değişim ve dönüşümlerin vücuda geldiği görülür. Üniformayı giyen karakterlerin hem fizik hem de fikir olarak kuvvetlendiği ve vatani kurtarmak gibi ulvi bir gayeye hizmet ettikleri anlaşılr. Ayrıca icra ettikleri mesleğin üniformasını giyerek mücadeleye katılan kadın kahramanlar da mevcuttur. Çalışmada; özellikle Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini anlatan, şiir ve romanlarda kurgulanan karakterlerin üniformayı giydikten sonraki değişim ve dönüşümleri incelenmeye tabi tutulacak böylece dönem içerisinde özellikle asker üniformasının algılanma biçimi ile üniformanın taşıdığı millî, manevi, kültürel ve sembolik değer tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Şiir, roman, Millî Mücadele, harp, asker üniforması.

THE TRANSFORMATIVE EFFECT OF UNIFORM ON LITERARY TEXTS

Abstract

The geography and historical conditions in which the Turkish people have lived have caused war to always be a part of their lives. Consequently, as in many other fields, Turkish literature has often depicted the struggles of the Turkish nation, the Turkish soldier who carried out these struggles, or individuals who possess soldierly qualities. In many poems and novels that narrate the Turkish nation's wars of independence, the idealized male characters are either Turkish soldiers or possess the qualities necessary to become one. It is observed that the characters in literary works undergo certain emotional and intellectual changes and transformations after donning the military uniform. Those who wear the uniform are understood to become stronger both physically and mentally and to serve a noble cause such as saving the homeland. Moreover, there are also female heroes who participate in the struggle by wearing the uniforms of their respective professions. This study will examine the changes and transformations of characters depicted in poems and novels particularly those that describe the Turkish nation's struggle for independence after they put on the uniform. In doing so, it will

* Dr. Öğr. Üyesi; Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığı, ahmetmetehannn@yandex.com.

aim to identify how the military uniform was perceived during the period, as well as the national, spiritual, cultural, and symbolic values it embodied.

Keywords: Poetry, novel, War of Independence, war, soldier uniform.

Giriş

Çalışma, savaşın ve bağımsızlık mücadelesinin anlatıldığı eserlerde kurgulanan karakterlerin üniformayı giymeden önceki ve giydikten sonraki davranışlarının, fikirlerinin ve söylemlerinin ne ölçüde değiştiğinin / geliştiğinin belirlenmesi üzerinedir. Her geçen gün savaş edebiyatı alanında birçok çalışma yayımlanmakta ve böylece kavram olarak savaş edebiyatının sınırları ve içeriği belirlenmeye devam etmektedir. Bunun yanında her çalışma sonrasında savaş edebiyatı daha olgun bir görünüm kazanmaktadır. Çalışmanın öncelikli amacı, savaş ve asker bağlamında birleştirici / eşitleyici bir sembolik yapı olarak şiir ve roman gibi edebî türlerde, üniformaya atfedilen anlam ve kıymetin, asker ve asker niteliği taşıyan şahıslar üzerinden tespit edilerek bireyler üzerinde ne tür bir değişiklik meydana getirdiğinin belirlenmesidir.

Üniformanın dönüştürücü etkisi ile alakalı Türk edebiyatında yapılan çalışmalar yeterli sayıda değildir. Ancak Murat Gür tarafından kaleme alınan *Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik (1908-1923)* başlığını taşıyan eser ve içerisinde bulunan başlıklar, asker bedeni ile üniformasının taşıdığı mananın doğru bir şekilde anlaşılması noktasında yol gösterici bir eser hüviyetindedir. Özellikle “Gülbüz, Sağlıklı ve Muntazam Bedenlerin İnşası” isimli ikinci bölüm ve bu bölümün alt başlığı olan “Üniformanın Bedeni: Askerliğin Beden Söylemi” kısmında yazar, milliyetçi beden politikaları yanında dönem romanlarında asker bedeninin nasıl kavrandığını ve üniformayı giyen bir askerin yahut asker niteliği taşıyan bir bireyin nasıl vücuda getirildiğini irdelemiştir (Gür, 2019, s. 167). Bunun yanında Şükrü Şener Yiğitler’in *Tunç Asker - Türk Romanında Asker Miti ve Militarizm (1923-1938)* (Yiğitler, 2020) ve Emrah Seferoğlu’nun *Hep ile Hiç Arasında Türk Romanında Savaş* (Seferoğlu, 2023) isimli eserler de bu alanda yapılan çalışmalar arasında gösterilebilir.

Çalışmada öncelikle Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini anlatan ve üniformanın taşıdığı anlamın tespiti ile çalışmanın konusuna uygun olarak düşünülen eserler tespit edilmiş daha sonra roman ve şiir olmak üzere iki farklı türden eserler belirlenmiştir. *Ateşten Gömlek*, *Bozkırda Sabah*, *Çanakkale Askerine Rütbe Geremez* isimli romanların yanında Tevfik Fikret ve Halit Fahri Ozansoy’un şiirleri de incelemeye tabi tutulmuştur. Eserler tespit edilirken karakterlerin değerlendirmeye uygunluk durumlarına dikkat edilerek üniformayı giyme sorumluluğunu gösteren ve asker olmasa da asker gibi mücadele eden karakterlerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Böylece roman ve şiirlerde yer alan karakterlerin sağlamış olduğu imkân ile bahsi geçen devirde; askerin ve üniformanın insanlar tarafından nasıl algılandığı, üniformaya atfedilen millî ve manevi değer ile üniformanın bireyler üzerindeki dönüştürücü etkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

1. Türk Kültür ve Edebiyatında Askerlik

Türklerin, bulundukları coğrafyanın şartları nedeniyle gerektiği durumlarda savaşmaktan geri durmadığı bilinmektedir. Bu, özgürlüğüne düşkün bir millet olarak tanınan Türklerin en bariz kişilik özelliklerinden birisi belki de birincisidir. Böylece Türklerin tarih boyunca yaşadığı tecrübeler, modern bir orduya olan ihtiyacı idrak etmelerine imkân sağlamıştır. Çünkü modernleşme ve uluslaşma, yeni bir savaş sistemine dolayısıyla ordu anlayışına geçilmesini gerekli kılmıştır. Yaşanan gelişmeler neticesinde MÖ 209 tarihinde Türk

ordusunun temelleri Büyük Hun İmparatoru Mete Han tarafından atılmıştır.¹ Eski ve köklü bir geleneğe sahip olan Türklerin askerliğe olan yaklaşımları, başka milletlerin askere, orduya ve askerliğe olan bakış açılarından farklı bir eksen de seyreder. Türkler, ordu - millet anlayışına sahip bir toplumdur. Gerekli görüldüğü takdirde milletin her bir ferdi asker olarak kabul edilir ve bu doğrultuda kendilerine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmek için çaba sarf eder. Ancak Abdullah Şengül'ün de ifade ettiği üzere devleti inşa etme görev ve sorumluluğu erkeğe aittir. İhtiyaç duyulduğu takdirde vatan, millet ve bayrak için mücadele etme vazifesi erkeğe verilmiştir. Bunda erkeğin hem fiziksel hem de psikolojik olarak savaşıma uygun bir yapıya sahip olması etkilidir (Şengül, 2019, s. 102). Dolayısıyla askerlik görevi ve devamında gelen sorumluluk da çoğunlukla erkeğin omuzlarındadır. Türk milletin nazarında askerlik bir meslek olmaktan ziyade ulvi bir amaca hizmet eden, mukaddesatı olan bir kavramdır. Nagihan Çetin'in de belirttiği üzere "(...) Türk töresinde askerlik vatana, vatandan ziyade cihan hâkimiyeti mefkûresi doğrultusunda dünyaya adaleti yaymak adına Tanrı'ya ödenen bir borçtur." (Çetin, 2018, s. 165) Hüseyin Nihal Atsız ise "Askerlik mesleklerin en şerefliisidir." (Atsız, 2014, s. 162) diyerek kendisinin ve Türk milletin askerliğe olan bakış açısını gözler önüne serer.

Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*'nde "asker" kelimesini "Orduda görevli kimse." olarak tanımlar. Ayrıca kelimenin "Arapça *askar*, Farsça *laşkar*"dan alındığını ifade eder (Eren, 1999, s. 20). Şemsettin Sami ise *Kamus-ı Türkî*'de asker kelimesini, "Devlet ve memleketin muhafazası için maaşla veya kura ile cem olunarak müheyya bulundurulmuş müsellah adamlar heyeti (...)" (Şemsettin Sami, 2019, s. 71) şeklinde tariflemektedir. Osmanlı Devleti'nin 700'üncü kuruluş yılı dönümü vesilesiyle Millî Savunma Bakanlığı tarafından kaleme alınan *Osmanlı Ordu Teşkilatı* ismini taşıyan kitapta, "Türk Askerinin Vafı" başlığı altında "asker" (Ar. *eskr*) kelimesinde bulunan harflerden yola çıkılarak sözcük tahlil edilir. Buna göre kelime, asker kişilerden beklenen karakter özelliklerini bünyesinde barındırır. Kelimenin birinci harfi olan "E", "Ulviyet-i Ruhiye" manasına gelir. Asker, ilk olarak yüksek bir ruh yapısına sahip olmalıdır. Kelimenin ikinci harfi olan "S" ise "Selâmet-i Fikriye"dir. Asker kişi, doğru ve sağlam fikirli olmalıdır. "K" ise "Keramet-i Tabiye"dir. Asker, strateji oluşturma ve sezgisel fonksiyonlarını iyi derecede kullanabilmelidir. Kelimenin son harfini ihtiva eden "R" ise "Riyazat-i Bedeniye"dir. Asker hem ruhen hem de bedenlen kendisini geliştirmiş olmalıdır. Bu özelliklerin tamamı düşünüldüğünde asker kişinin vücut yapısı, karşılaşılabilecek olumsuz koşullar yanında her türlü yokluk ve zorluğa hazır bir vaziyette bulunmalıdır (Millî Savunma Bakanlığı, 1999, s. 15).

1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasının akabinde yürürlüğe giren inkılaplar sonucunda birçok alanda olduğu gibi sanat ve edebiyatta da birtakım yenilikler ortaya çıkar. Atatürk'ün yenilikçi düşüncelerinin, sanata ve edebiyata verdiği değerin neticesinde millî bir edebiyatın temelleri atılır. Nurullah Çetin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde gelişimine devam eden Türk milliyetçiliği hareketinin edebiyatta da karşılık bulduğunu ifade eder. Özellikle 1923-1940 yılları arasındaki Türk edebiyatında milliyetçi his ve fikirler ön plandadır (Çetin, 2013, s. 394). Atatürk, edebiyatın insanlarda millî bir bilinç meydana getirdiğinin farkındadır. Bundan dolayı dönem içerisindeki eserlerin millî bir duyuş tarzıyla meydana getirilmesinde Atatürk'ün de payı yadsınamayacak

¹ Kara Kuvvetleri Komutanlığının resmî internet sitesinde de "Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak, Büyük Hun İmparatoru Mete Han'ın tahta çıkış tarihi olan MÖ 209 yılı esas alınmıştır." cümlesi, "Kara Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi" başlığının altında yer almaktadır (www.kkk.tsk.tr Ulaşım Tarihi: 30.05.2025).

kadar fazladır (Şahin, 2023, s. 105). Atatürk, Millî Mücadele sırasında Türk milletinin ve askerinin millî bilincini, istiklal sevgisini ve yüksek karakterini bizzat tecrübe eder. İnci Enginün, geçmişte Türklerin demir dağı eriterek kurtuldukları örneği üzerinden Millî Mücadele'yi de Türk milletinin sıkıştırıldığı yerden kurtuluşu olarak tanımlar. Ayrıca Enginün, dönemin şart ve imkânlarının da sanatkârları, Türk milliyetçiliğine sevk ettiğini belirtir (Enginün, 2004, s. 494-496). Tüm bunlardan dolayı dönem içerisinde kaleme alınan birçok eser, yukarıda bahsedilen düşünce tarzının etkisi altındadır.

Başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'ni vücuda getiren kadro Türk askerlerinden oluşmaktadır. Türklerin tarih sahnesine çıktığı günden itibaren askere / orduya verdiği önem ve değer, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da artarak devam eder. Özellikle Millî Mücadele Dönemi içerisinde kaleme alınan eserler dikkatle incelendiğinde kahramanların çoğunun idealize edilmiş ve millî şuura sahip asker yahut asker niteliklerini bünyesinde barındıran karakterlerden oluştuğu görülür. Asker üniforması Türk kültüründe; saygının, gücün, kararlılığın, fedakârlığın ve vatanseverliğin simgesi olarak kabul görür. Dolayısıyla bir kahramanı ya da kişiyi cesur ve korkusuz olarak gösteren, insanlarda bu şekilde bir izlenim bırakan üzerindeki asker üniformasıdır. Asker üniforması, erkek bedenini birtakım şartlar doğrultusunda belirli bir kalıba sokmaya çalışır. Murat Gür, *Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik (1908-1923)* isimli çalışmasında, vatansever kişilik özelliklerine sahip bir asker bedeninin aşikâr şekilde bir tür erkeklik sembolü olarak kabul edildiğini belirtir (Gür, 2019, s. 172). Gür, asker üniformasını taşıyan bedeni; disipline edilmiş ve kendisine verilen görevi canı pahasına yerine getirecek irade sahibi sağlam bir vücut şeklinde tanımlar (Gür, 2019, s. 167). Dolayısıyla asker üniformasını giyen kişi, yani asker, hem zihin hem de fizik olarak kendisini yetiştirmiş olmalıdır. Üniformayı giymenin birtakım bedelleri olduğu açıktır. Kişi öncelikle üniformayı hak etmelidir. Üniformayı hak edebilmesi için ise karşılaşılabileceği her türlü zorluğun üstesinden gelebilecek niteliklere sahip olması gerekir.

Askerlik, Türk milleti tarafından hürmet gösterilen bir meslektir ve asker üniforması giymiş bir erkeğe her daim itibar gösterilir. Bu durum üniformanın Türk milletinin nazarındaki kıymetinin ve taşıdığı sembolik değer en bariz örneklerindendir. Bir erkeğin hayatı, askere gitmeden önce ve askere gittikten sonra şeklinde ikiye ayrılır. Erkek, askere gittikten yani asker üniformasını giydikten sonra rüştünü ispatlamış ve toplum nezdinde tam manasıyla erkek olabilmıştır.² Dolayısıyla erkekliğin idealize edilmesi asker üniformasının giyilmesi ile başlar. Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan *Askerin Ders Kitabı* isimli eserde, Türklerin genetik yapısında mevcut bulunan yiğitlik ve kahramanlık vasıflarını askerliğin ortaya çıkardığı belirtilir:

Asker! Şunu da unutma ki! Askerlik, bir erkeğe lazım olan yiğitlik ve kahramanlık vasıflarını, meziyetlerini aşılayan bir meslektir. Zaten her Türk'ün aslında var olan bu vasıf ve meziyetleri askerlik kuvvetlendirir. Bunu ispat için söz söylemek fazladır. Askerlik hizmetin boyunca kendin bunu nefsinde duyacak ve tezkere aldığın zaman hakikaten bunların tamamı ile gelişmiş olduğunu göreceksin. (Akt: Öztan, 2013, s. 89-90)

² Öte yandan asker bedeninin kolektif bir hafızasının olduğu aşikârdır. Todd W. Reeser *Masculinities in Theory* ismini taşıyan eserinde, askerî erkek bedeninin herkes tarafından kabul edilmiş ve çok önceden belirlenmiş bir üniforması ile saç kesiminin olduğunu dile getirir. Bu nitelikler ise herkes tarafından okunabilen ve anlaşılabilen özellikler arasındadır (Reeser, 2010, s. 93).

Yukarıdaki alıntı dikkatle incelendiğinde asker üniformasının dolayısıyla askerliğin dönüştürücü bir etkisinin olduğu anlaşılır. Sivil bir beden, üniformayı giymesinin akabinde hem zihinsel hem de bedensel olarak birtakım meziyetler, fikirler ve nitelikler ile donatılmaya hazır bir vaziyete bürünür. Ayrıca üniforma kişiye bir tür farkındalık aşılar. Beden, donatıldığı vasıflar ve edindiği bilinç ile birlikte üniformayı taşımaya hazır bir vaziyete bürünür. Tezkeresini almış, askerlik vazifesini tamamlamış dahi olsa kazandığı tecrübeler ve mahiyetler yaşamının sonuna kadar kendisini takip eder. “Öyle ki, kışla ve köy terbiyesini anlatan satırlarda, ‘askerlik vazifesi’ni ifa eden erkeğin evine döndükten sonra da ‘asker ocağı’nda öğrendiklerini unutmaması ve komutanları ile irtibatını sürdürmesi gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır.” (Özta, 2013, s. 94). Gazi Mustafa Kemal Atatürk de söylev ve demeçlerinde orduyu / askerliği: “Millî disiplin okulu.” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2006, s. 229) olarak tanımlamaktadır.

Erol Akcan’nın bahsettiği üzere, II. Meşrutiyet ile birlikte devlet; kişilere vatandaş bilinci aşılamak, vatana ve askerliğe olan ilgiyi arttırmak için okullarda vatandaşlık bilgileri dersi verilmesini sağlar. Bu derslerde askerlik “en şerefli vatandaşlık görevi ve fedakârlık” olarak tanıtılır. Vatan ise “muhafazası için gerektiğinde can verilmesi gereken ulvi bir kavram” olarak sunulur: “Bu ‘yüce değer’e yönelecek düşman tehdidini yok etmek için ‘asker olma’nın, muharebeye katılmanın, şehit olmanın kutsiliği çocuklara mekteplerde kazandırılmaya çalışıldı. Benzer duygu ve düşünceler kışlada askerlere telkin edilmeye çalışıldı.” (Akcan, 2015, s. 72-73). Bu tür çalışmalar sonrasında da devam eder. Böylece vatani muhafaza edecek, milletin istiklalini ve vatanın istikbalini kurtaracak olan ideal bir erkeklik figürü vücuda getirilmeye çalışılır. Bahsedilen ideal tip ise şüphesiz; güçlü, sağlıklı, fedakâr ve millî bilince sahip askerlerdir. Yukarıdaki gibi girişimler neticesinde askere dolayısıyla da asker üniformasına atfedilen anlam ve vazife daha kutsal bir hâl alır. Vatani, milleti, bayrağı ve dini korumak gibi ağır bir sorumluluk tam manasıyla askerin omuzlarındadır. Bundan dolayı toplum nezdinde askerî üniformanın taşıdığı anlam ve değer günden güne artarak devam eder.

İnsanlarda millî bilincin oluşmasında; vatan, millet, bayrak, asker ve orduya dair ilgi ve farkındalığın artırılmasında millî bir duyuş tarzıyla kaleme alınan edebî eserlerin payı büyüktür. Dolayısıyla bireylerin millî kavramlara olan bağlılıklarının güçlendirilerek millet hâlini alması, millî mücadele gibi Türk milletinin kazandığı zaferlerin hafızalarda yer edinmesi ve hatırlanması dönem içerisinde ya da sonrasında yazılan şiir ve romanların vasıtasıyla gerçekleşir.

Yukarıda ordunun / askerliğin bir okul hüviyetinde olduğu belirtilmişti. Edebiyat da tıpkı askerlik gibi toplumun eğitilmesinde pay sahibidir. Her ikisi de vakti geldiğinde kişileri, psikolojik olarak mücadeleye hazırlar ve mensubu oldukları topraklara olan aitik duygularını pekiştirerek onları milletleştirir. Edebiyat bu süreci, eserlerde idealize edilerek kurgulanan millî karakterler üzerinden icra eder. Millî Mücadele Dönemi’ni anlatan şiir ya da roman gibi türler incelendiğinde ideal bir kahraman tipinin kurgulanmaya çalışıldığı görülür. Bu tip genellikle; vatanın ve milletin müşkül durumlarında ortaya çıkarak büyük bir fedakârlık ile mücadele eder. Eserlerde bahsi geçen kişiler çoğunlukla askerdir ya da bir askerde olması gereken niteliklere sahiptir. Ayrıca vatanın ve milletin bütünlüğü tehlike altına girdiğinde sadece erkekler değil kadınlarda mücadeleye destek verir. Bu durum Türklerin ordu-millet anlayışına sahip bir millet olmasıyla doğru orantılıdır. Bahsi geçen durum milliyetçiliğin getirdiği bir duyarlılıktır. Milliyetçilik ile -özellikle de olağanüstü durumlarda- vatan ve millet hakkında fedakârlıklarda

bulunmak herkesin görevi hâline gelir. Millî Mücadele, toplumun her kesiminden insanın katıldığı bir karşı koymanın adıdır. Dolayısıyla cephe gerisinde kadınlar da mücadeleye ciddi anlamda destek vermişlerdir. Kimisi hemşire üniformasını kimisi ise “ateşten gömlek”ini giyerek farklı kademelerde görev yapmıştır. Burada üniformayı, gömleği yahut elbiseyi değerli kılan; vatan ve millet için verilen mücadeledir. Vatanın müdafaası uğruna gerçekleştirilen mücadele, dökülen kan ve verilen can ile cephe gerisinde görevini yerine getiren herhangi bir mesleğin üniforması, tıpkı asker üniforması gibi sembolik bir değer ve anlam kazanır.

2. Sivil Bedenlerin İnşası yahut İdealize Edilmesi

Toplumsal cinsiyet algılarından / normlarından yola çıkılırsa neredeyse tüm toplumlarda; atılganlık, cesaret ve kahramanlık gibi vasıflar erkeğe atfedilir. Vatanın ve milletin müşkül durumlarında, tüm bu değerler için mücadele etme görevi erkeğe verilmiştir. Ancak Türk toplumunun her bir ferdi ordu-millet anlayışının getirmiş olduğu düstur ile davranışlarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla herhangi bir ihtiyaç anında her birey mensubu olduğu toplumun menfaati için uğraş verir. Türk kadını ise toplumun ve Millî Mücadele Dönemi’nin; fedakâr, mücadeleci ve dirayetli kişiliği ile kıymeti harbiyesi sorgulanmayacak niteliktedir. Bundan dolayı Millî Mücadele Dönemi’ni anlatan yapıtlarda kadın kahramanlardan da bahsedilir. Eserlerde kurgulanan kadın karakterler asker üniformasını giymeseler bile cephe gerisinde vatana ve millete faydalı olmak adına kendilerine uygun çeşitli görevlerde bulunurlar. Bu vazifelerden biri de hemşireliktir. Bilindiği üzere hemşirelik mesleğinin de tıpkı askerlik gibi kendine has bir üniforması vardır. Özellikle savaş zamanlarında askerin hayatını, dolayısıyla da vatani kurtarma sorumluluğu doktorlara ve hemşirelere aittir. Böylece hemşire üniforması, kadına verilen görev ve sorumluluklarla birlikte yeniden tasarlanarak idealize edilir.

Türk edebiyatının isminden sıklıkla söz ettiren önemli tarihî roman yazarlarından Bekir Büyükarkın’ın kaleme aldığı ve bizzat yazar tarafından “Kurtuluş Savaşı’nın Romanı” şeklinde betimlenen, *Bozkırda Sabah*’ın karakterlerinden Nihal, ailesinin öldürülmesinden sonra romanın başkarakterlerinden biri olan Ali’yle Millî Mücadele’ye destek vermek maksadıyla Anadolu’ya geçen genç bir kızdır. Nihal, romanın başlarında annesine ev işlerinde yardım eden, dikiş nakışla meşgul olan tipik bir kadındır. İleriye yönelik herhangi bir amacı yahut isteği yoktur. İlk başlarda hem fiziksel hem de psikolojik olarak zayıf bir karakter yapısına sahiptir. Ayrıca birilerinin yönlendirmesine ihtiyaç duyan ve irade sahibi olmayan bir yapıdadır. Ancak memleketin içinde bulunduğu durumun bilincinde, millî ve manevi duygulara sahip bir karakterdir. Ali’nin destekleri ve yardımıyla İnebolu üzerinden Ankara’ya geçer. Memleketin durumu, ailesinin öldürülmesi ve yaşadığı olumsuz tecrübeler neticesinde hem his hem de fikir olarak olgunlaşma devresine giren Nihal’in zihninde, amaçları ve hedefleri gün geçtikçe şekillenmeye başlar. Bu anlamda Ali’nin yolculuğa neden çıktık sorusuna Nihal’in verdiği yanıt söylenilenleri destekler niteliktedir: “Ben elimden geleni yapacağım; ne hizmet verirlerse görürüm. Babam böyle dermiş; ağabeyim tekrarlardı. ‘Köhnemiş bu vatan, siz dirilteceksiniz onu. Yamalı bir bohçaya döndürmeyin sakın.’” (Büyükarkın, 1976, s. 186).

Nihal, erkek ya da asker değildir ancak milliyetçi düşüncenin kadına verdiği roller dolayısıyla yazar tarafından idealize edilmiş bir karakterdir. Gür, 1908-1923 dönemi Türk romanında yer alan kahramanların eğer idealize edilmişlerse genellikle asker niteliği taşıyacak bir şekilde tasarlandığını ifade eder (Gür, 2019, s. 191-192). Nihal’de bu nitelikler hemşire üniformasını giydikten sonra ortaya çıkar. Eserde, Kızılay’da görevli bir memur ile Ali arasında geçen şu diyalog özellikle savaş zamanlarında askerlik ile hemşirelik mesleğinin birbirine olan

yakınlığının anlaşılması noktasında güzel bir örnek teşkil eder: “Hemşirelik askerlik gibidir, biraz cesaret, biraz kendinden bir şeyler vermek ister, hele savaş sırasında...” (Büyükarkın, 1976, s. 416). Nihal Ali’nin yanından ayrılmasından sonra Eskişehir’e giderek Kızılay Hastanesi’nde savaşta yaralanan askerleri tedavi etmek maksadıyla üniformasını giyerek hemşirelik görevini yerini getirmeye başlar. Yazar; Nihal, hemşire olduktan sonra ondan ilk söz edişinde heykelleri / anıtları andıran bir betimleme yapar: “Bir hemşire gözüküyordu. Uzun boylu, beyaz tenliydi. Başörtüsünün altından taşan kumral saçları alnına yapışmıştı. Yorgunluktan ayakta sallanıyordu, yine de gülümsemeye çalışıyordu.” (Büyükarkın, 1976, s. 370) Nihal artık alelade bir insan değil vatan için mücadele eden çelikleşmiş bir ifade hâlini alır. Üniformayla birlikte göz alıcı nitelikleri ön plana çıkar. Fiziksel olarak iyi görünmekte, Yunanlıların hastaneyi basarak kendisini öldürecekleri ihtimaline ve tüm yorgunluğuna rağmen askerlere yardım ederek mücadelesine devam etmektedir. Fiziksel üstünlük, cesaret ve merhamet... bunların tamamı asker kişi de bulunan niteliklerdir. Dolayısıyla yukarıda da ifade edildiği üzere, özellikle savaş zamanlarında hemşirelik, tıpkı askerlik gibi ulvi bir meslek hüviyetini alır. Hemşirelik de askerlik gibi fedakârlık mesleğidir.

Romanda Nihal, sevdiği adam olan Ali’nin yaralandığını duyar ancak yaralı askerlerle ilgilenmesi gerektiğinden yanına hemen gidemez (Büyükarkın, 1976, s. 373). Aynı şekilde eserin sonlarına doğru Yunanlılar Eskişehir’e girmek üzere olduğu için Kızılay Hastanesi boşaltılmaya başlanır. Ancak taşınamayacak durumda olan yaralı askerler vardır. Onların başında nöbet tutmak, yaralarını sarmak için Nihal gönüllü olur ve sevdiği adamla gidebileceği hâlde kalmayı tercih eder (Büyükarkın, 1976, s. 383). Çünkü üzerindeki üniformanın omuzlarına yüklediği bir sorumluluk vardır. Nihal, bu sorumluluk nedeniyle önceliklerini yeniden gözden geçirmek mecburiyetinde kalmıştır. Üniformayı dolayısıyla da Nihal’i idealize eden unsur tam olarak budur.

Tıpkı Nihal gibi hemşire üniformasını giyerek idealize edilen diğer bir karakter de Halide Edib Adıvar tarafından kaleme alınan *Ateşten Gömlek*³ romanının başkahramanlarından Ayşe’dir. Ayşe, İzmir’i Yunanlıların işgali sırasında eşini ve çocuğunu kaybetmiş kendisi de yaralanmıştır (Adıvar, 2009, s. 37). *Ateşten Gömlek*, Türk edebiyatı içerisinde Millî Mücadele Dönemi’ni konu alan ilk roman olarak nitelendirilir. Ancak eserin tek önemli tarafı bu noktası değildir. Eserde kurgulanan kadın kahramanlar, önceki dönemlerde Türk edebiyatı bünyesinde tasarlanmış olan diğer tipik kadın kahramanlardan ayrı olarak birtakım özel his ve fikirler ile donatılmıştır.

Ayşe, o ana kadar çizilen diğer Türk kadınlarından farklı özellikler göstermektedir. O, sadece ev işleri ile meşgul olan, tek görevi çocuk yetiştirmek olarak düşünülen tipik Türk kadınından ziyade, vatanın içinde bulunduğu sıkıntılı süreci tüm benliğiyle hisseden ve vatanın bağımsızlığı, milletin istiklâli için kayıtsızca canını ortaya koyan İzmirli bir vatansever, bilinçli bir Türk kadınıdır. (Şahin, 2019, s. 159)

Ayşe de *Bozkırda Sabah* romanının başkahramanı Nihal gibi sevdiklerini kaybetme ve ülkenin işgali gibi sebeplerden dolayı farkındalık kazanan bir karakterdir. Halide Edib, Ayşe’yi

³ “‘Ateşten Gömlek’, Kurtuluş Savaşı’nda kendini ateşe atan Türk insanın öyküsüdür. Ateş gibi yanan bedenler, bireysel ve vatan aşkıyla yanıp kendilerini ideal olana dönüştürmelerini konu alır. Romanda ‘ateşten gömleği’ giyen her kahraman, giydiği bu gömlekle yeni ve ideal insana dönüşerek kendi oluş serüvenlerini tamamlar. Zira ateş, insanı değiştirip dönüştüren yakıcı ve diriltici bir güçtür.” (Şahin, 2022, s. 236).

millî duygu ve düşünceler ile tasarlayarak mücadeleye fiilen destek vermesini sağlar. Romanın anlatıcısı konumundaki Peyami'nin nazarında Ayşe, Avrupa taklidi kadınlardan daha üstün ve daha yüce vasıflara sahiptir:

Ayşe her gün bana yeni ve şayanı hayret bir kadın görünüyor. On sene evvel adı Ayşe, kendi vilâyetli diye evlenmekten korkarak Avrupa'ya kaçtığım bu kadının, bizim Avrupa taklidi kadınlardan daha ziyade şahsiyeti var. Fikri terbiyesi nümayişkâr olmayan selim ve basit hayat görgülerinden alınmış hakikatlerle, biraz okumuş ve lisan bilir bir kadın. (...) Elindeki parayı İzmir'e ait addettiği için hayatının büyük bir kısmını ders vermekle, dantel yapıp satmakla çıkarıyor. (...) Ders verdiği evlerde kimse onun hakiki hüviyetini bilmiyor. Kocas Harbi Umumi'de şehit olmuş dul kadın zannediyorlar. Çok basit ve sessiz olduğu için kimsenin nazarı dikkatini celbetmiyor. Bu mesainin haricinde İzmir'de başlayan millî hareketle, Cemal'in arkadaşlarının mücadelesiyle meşgul. (Adıvar, 2009, s. 59)

Ayşe, ülkenin içinde bulunduğu durumun vermiş olduğu karamsarlık ve sevdiklerini kaybetmiş insanlara has olgunluk ile birlikte çaresizliğinden sıyrılmaya çalışır. Kendisine verilen imkânlar çerçevesinde faydalı olma isteğindedir. Silah kullanamayacağının farkındadır ve mücadelesini cephe gerisinden sürdürmek istemektedir. Peyami ile arasında geçen diyalogda bu isteğini dile getirir:

Ben, İzmir için ne tüfek atabilirim, ne de İzmir'in düşmanlarını at üstünde kovalayabilirim. Fakat İzmir yolunda gömleksiz, tütünsüz, hatta ekmeksiz, kimsesiz ölenlerin hayatında biraz teselli olabilirim. Hastalıklarına bakarım, ölürlerken bir kardeş gibi gözlerini kaparım. Biraz da onların meşakkatini, yükünü ben taşıyım. (...) Ben, yalnız benim çekeceğim kadarını değil, daha fazlasını bana yükletmek isteyenleri, elimden tutup ateşe sürükleyenleri severim. (Adıvar, 2009, s. 97-98)

Hülya Argunşah, kadının yani Ayşe'nin artık hayatın ve mücadelenin içerisinde yer almak istediğini belirtir. Ayşe, bu isteği ile birlikte olgunlaşır ve dönüşümünü tamamlayarak devrin talep ettiği kadın olur (Argunşah, 2016, s. 175). Bundan sonra Ayşe, Eskişehir'deki hastanede askerlerin yaralarını sarar ve "Hemşire Ayşe" olarak çağrılır (Adıvar, 2009, s. 142). Ayşe'nin zihninde sadece İzmir vardır ve ne pahasına olursa olsun tüm çabası, İzmir'i düşman işgalinden kurtarmaya yöneliktir. Hemşirelik yaptığı sırada bir askerin şehit olmasının ardından, "Allahaismarladık hemşerim, İzmir yolunda görüşeceğiz." (Adıvar, 2009, s. 150) demesi Ayşe'nin niyetini gözler önüne serer. Ayşe, özellikle hemşirelik yapmaya başladıktan yani üniformayı giydikten sonra sadece Millî Mücadele'ye odaklanır ve İzmir'i Yunanlılardan geri alma hedefini hayatının tam merkezine konumlandırır.⁴ Romanın diğer bir önemli karakteri ve sevdiği adam olan İhsan'la olan konuşmasında, "(...) benim için evlenmek kabil değildir. Farz et ki hayatımdan bir taun geçti, beni bütün insanlardan uzaklaştırdı. Yalnız İzmir yoluna bağladı." (Adıvar, 2009, s. 175) dediği görülür. Romanda Ayşe'nin İzmir ile olan münasebeti o kadar derinlemesine işlenir ki kendisi İzmir'in yani vatanın bir sembolü hâline dönüşür. Eserdeki birçok karakter Ayşe'yi her gördüğünde İzmir'i anımsar. Peyami'nin Ayşe'yi

⁴ "Halide Edib, elinden ferdi aşkı ve cinsel kimliğini aldığı, zihnine millî idealleri yerleştirdiği ve evin 'süs bebeği' olmaktan uzaklaştırdığı hâlde kadını cephede ön safta ölen ve öldüren olarak görmek istemez. Ona erkeğin yanında ve arkasında biraz 'kadınca' başka bir mücadele alanı açar. Bu alan hemşire olarak, öğretmen olarak, gazeteci olarak ama kadın olarak hayata katılabileceği, katkıda bulunabileceği alandır." (Argunşah, 2016, s. 175).

gördükten sonra içinden “İzmir geliyor.” (Adıvar, 2009, s. 39) demesi söylenilenlerin ispatı niteliğindedir.⁵

Ayşe’nin görevi başındayken giydiği “Hemşire üniforması”, romanın ilerleyen kısımlarında sadece “üniforma” olarak anılmaya başlar (Adıvar, 2009, s. 180-186). Romanın geneli dikkatle incelendiğinde Ayşe’nin ismi her fırsatta üniforma ile birlikte geçer. Dolayısıyla askerlik ve hemşirelik özellikle savaş zamanlarında ortak bir ruh etrafında birleşerek üniformayla birlikte aynı kutsal amaca hizmet eder. Bu amaç vatanın ve milletin kurtuluşu ulaşmasıdır. Bunun yanında hemşire üniformasının, tıpkı asker üniforması gibi Ayşe’yi disipline ettiği görülür. İhsan, Ayşe ile olan konuşmasında Ayşe’nin kendisiyle askerî bir lisanla konuştuğunu ve yine askerî bir tavır takındığını belirtir (Adıvar, 2009, s. 194-195). Eserin sonunda Ayşe’nin şehit olduğu haberi gelir. Burada dikkat çeken ayrıntı ise Ayşe’nin tıpkı askerler gibi üzerinde kanlanmış beyaz üniforması ile şehit düşmüş olmasıdır. Bu durum da hemşire üniformasını asker üniformasına manevi olarak yaklaştırır. Daha önceki bölümlerde de söylenildiği üzere üniformayı değerli kılan, vatan / millet için verilen mücadeledir. Böylece yazar tarafından hemşire üniforması idealleştirilmiş olur.

3. İnsan Bedeninin Kurgulanmasında Bir Sembol: Askerî Üniforma

Özellikle Millî Mücadele Dönemi’ni anlatan eserlere bakıldığında erkeklerin genellikle askerî üniforma üzerinden idealize edildiği görülür. Eserlerde kurgulanan kahramanlar üniformayı giymeden önce güç ve yetenek sahibi değildir. Üniformayı giyerek askerlik mesleğine adım attıklarında, vatana ve millete hizmet etme düşüncesi ve beraberinde gelen sorumluluk hissi ile birlikte iktidar sahibi olurlar. Bu anlamda askerî üniforma millî, manevi, kültürel ve dönüştürücü bir hüviyet kazanır.

İlk olarak askerî üniforma ile birlikte değişim ve dönüşüm içerisine giren *Bozkırda Sabah* romanının başkarakterlerinden biri olan Ali’den söz etmek gerekir. Ali, iş bulmak umuduyla İstanbul’dan İzmir’e amcasının yanına gelen okumuş bir Türk gencidir. Romanın henüz başında, İzmir’in işgali sırasında bir kişi Yunan askerine ilk kurşunu atar. Ancak sonrasında mermisi bitince başka bir Yunan askeri onu vurmak için hareket eder. Bu durumu gören Ali ise yerden kaldırım taşımları alarak Yunan askerine atar ve onu yaralar. Bahsedilen olay Ali’deki ateşin ilk kıvılcımlarıdır. Ancak her ne kadar bir tür cesaret örneği göstermiş olsa da Ali; eserin başında korkak, çekimser ve yeteneksiz olarak tasvir edilir. Yazar Ali’yi eserin başında “Bir kapının girintisine sığınmış, âdeta sinmiş genç bir adam.” (Büyükkarın, 1976, s. 7) şeklinde tanıtır. Ali’nin cesaretsizliğinin başka bir kanıtı da Yunan askerine “Zito Venezilos” demesidir. “Yaşasın Venezilos” anlamına gelmekte olan bu kullanım, İzmir’i işgal eden Yunanların Türklere zorla söyledikleri ve söylemeyenleri öldürdükleri bir tür tezahürattır. Yunanlılar bahsi geçen tezahüratı söylemediği için amcasını öldürmüşlerdir. Ali ise ölmekten korktuğu için tezahüratı söylemiştir. Söylediği tezahüratın ve yaptığı hareketin sonradan farkına varır. Korkak olduğunun bilincindedir ve bu yüzden utanç içerisindedir:

Ben, ‘Zito Venezilos’ dedim. Onlar da belime bir tekme vurup beni kaldırıma fırlatıverdiler. Korkumdan Kemeraltı caddesinin başında toplanmış halkın arasına karıştım. İşte o sırada tanımadığım delikanlı, tüfeğini boşalttı. Bir alaya karşı tek kişi ve ilk kurşun! Utanıyorum kendimden! (Büyükkarın, 1976, s. 11)

⁵ Aynı şekilde Peyami’nin, “Ah, sevgili ve ateşli İzmir! Seni Ayşe’de mi görüp ateşe gidiyoruz; yoksa Ayşe senin kızın olduğu için mi bizi yeşil İzmir’e kızıl kanlarımızı akıtarak sürüklüyor?” (Adıvar, 2009, s. 84) demesi Ayşe ile İzmir’in ortak bir paydada düşünüldüğünü gösterir.

Romanın diğer bir karakteri Gayret Remzi, “Tüfek atmasını bilir misin?” sorusuna karşılık Ali’den olumsuz yanıt alır. Ancak Remzi, kaldırım taşını Yunanlının kafasına atmasından Ali’nin bileğinin kuvvetli olduğu sonucuna varır (Büyükarkın, 1976, s. 12). Dolayısıyla yazar Ali’nin henüz asker olabilecek niteliklere sahip olmadığını belirtir⁶ ancak bu ihtimalin kapısını da açık bırakır. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Ali’nin yaşadığı tecrübeler ile birlikte yavaş yavaş bir dönüşümün içerisinde olduğu hissedilir. Rum çeteleri tarafından işgal edilmiş bir köye geldiklerinde Ali, yanındaki Remzi’ye köylülere yardım etmeyi ve Rumları öldürerek onları kurtarma teklifinde bulunur (Büyükarkın, 1976, s. 24). Devamında ülkenin işgalinden dolayı yaşadığı üzüntüden ve bu sebeple mücadele etmek istediğinden bahseder: “Kars’ı Ermeniler aldı. Ardahan elden çıktı. Bütün Suriye, Irak, Mısır zaten gitmişti. Antalya’ya da İtalyanlar ayak bastı. İzmir’i de Yunanlılar aldı işte!.. (...) Ben savaşmak istiyorum bundan sonra, savaşmak; gelenleri geri göndermek için.” (Büyükarkın, 1976, s. 31). Ali, buna dair ilk adımı ise Kuvâ-yı Milliye’ye katılma isteği ile atar (Büyükarkın, 1976, s. 65). Ali’nin askerliğe ve üniformaya ilgisinin olduğu açıktır. Remzi’yle olan konuşmasında “Biz de birer kalpak geçirsek kafamıza. Fişeklerimizi de boynumuza assak! Sen de kendine bir tüfek bulsan çok iyi olur.” (Büyükarkın, 1976, s. 74) dediği görülür. Bu söylemi açık bir şekilde Ali’nin asker gibi giyinmek ve yine asker gibi mücadele etmek istediğinin çok açık bir ispatıdır. Bunun yanında ve her şeyden önce Ali değişmek istemektedir. Karşısında düşman askeri gördüğü zaman korkmak, çekinmek ve tedirgin olmak değil cesurca mücadele etmek azmindedir.⁷

Gayret Remzi ‘İnanmak lazım’ derdi. Meğerse ben inanmamışım, sadece dudaklarım ile konuşmuşum. Bu yüzden de millicileri bırakıp İstanbul’a döndüm. Gelişimin gerçek nedeni bu. Şimdi de inanmıyorum değil mi? Yine üvey babamın yanına sığınacağım, yine sözüm ona yarın iş aramaya çıkacağım. Hep devam edecek bu. Nereye, ne vakte kadar? Kurtar beni Fahri? Senin bildiğin bir şeyler var. Anadolu’ya geçmeden de İstanbul’da nasıl yararlı olacağımı söylemedin. (Büyükarkın, 1976, s. 152)

Eserde tarih, Büyük Millet Meclisi’nin açıldığı 23 Nisan 1920’yi gösterir ve Ali’nin üzerinde eski bir asker elbisesi vardır (Büyükarkın, 1976, s. 256-257). Devam eden süreçte Ali’nin asteğmen rütbesinde olduğu görülür (Büyükarkın, 1976, s. 261). Ali, cepheye gidecek olmanın verdiği endişe ve askeri üniformayı giymiş olmanın hissettirdiği gurur gibi duyguların baskısı altındadır (Büyükarkın, 1976, s. 262). Üniformayı üzerine geçirdikten ve asteğmen rütbesini aldıktan sonra Ali’nin cesareti yerine gelmiş, tedirginliği ortadan kalkmıştır. Artık Ali, “Bilinmeyen bir coşkunluk, anlaşılmayan bir ölümden korkusuzluk içinde ileri atılmayı, gırtlak gırtlak çarpışmayı istiyordu. (...) Koştı askerlerin yanına gitti, birinin tüfeğini kaptı, ateş etmeye başladı.” (Büyükarkın, 1976, s. 278). Üniformayı giydikten sonra Ali’nin kendine ve vatana olan inancı yerine gelir. Bir köylüye, “(...) elbet günün birinde Yunan’ı çıkartırız Alaşehir’den. Gelir evinde kahveni içerim.” (Büyükarkın, 1976, s. 289) demesi onun inancının bir göstergesidir. Bunun yanında üniformayla birlikte Ali’nin mizacında da birtakım değişimler olur. Disipline edilmiş bir vücutla birlikte, onun mizacı daha sert ve daha keskin bir hâl alır.

⁶ Eserde geçen ve Ali’nin çatışma esnasındaki hâlini anlatan şu kısımda, askerliğe dair unsurlara Ali’nin aşına olmadığı dile getirilir: “Ali, sararmıştı; elindeki tüfeğin namlusuyla oynuyordu. Bir kulağı da silah seslerindeydi. Makinalı tüfeklerin hırıltısı gittikçe şiddetleniyordu. Etrafa yayılan bağırtılar, Ali’nin asla alışık olmadığı bir dünyadan gelir gibiydi.” (Büyükarkın, 1976, s. 125).

⁷ Ali, asker olmasa da asker niteliği taşıyan kişileri kendisine örnek almakta, onlar gibi olmadıkları için içten içe üzülmetedir: “(...) üşümekten ziyade bir Gayret Remzi, bir Salih Reis, hatta bir Fahri olamamanın acısını duyuyordu. Hinoğluhan Bayram’ı bile kıskanıyordu.” (Büyükarkın, 1976, s. 155).

Yazar, “Şu anda Ali hiç de yumuşak bir adam değildi.” (Büyükkarın, 1976, s. 291) diyerek onun değişimine göndermede bulunur.

Gür, askerin üniformasıyla kuvvetin ve korkusuzluğun dolayısıyla da erkekliğin tüm niteliklerini üzerinde taşıdığını belirtir (Gür, 2019, s. 170). Ali de üniformayı giydikten sonra bahsedilen ve askere atfedilen özellikleri bünyesinde barındırmaya başlar. Artık Ali’nin tüm korkuları son bulmuş yerini cesaret almıştır. Bir teğmen ile yaptığı konuşmada tüm zorluklara rağmen savaşımaya geldiğini belirtir: “Biz buraya savaşımaya geldik. Düşman karşısında oyalanmaya değil. Aylarca kıvrandık durduk. Karlı dağlar aştık. Ahtım var; Yunan’ın karşısına dikileceğim.” (Büyükkarın, 1976, s. 292). Bunun yanında Ali, bir komutanın vasıflarını da üzerinde taşır. Birlikte görev yaptığı askerleri tanımaya ve onların derdini dinlemeye gayret gösterir. Ahmet Onbaşı ile arasında geçen diyalogda Ali’nin Onbaşı’yı kastederek, “Derdin varsa anlat, içini dök. Beraber çıktık bu yolculuğa değil mi onbaşı?” (Büyükkarın, 1976, s. 301) demesi üzerine Ahmet Onbaşı’nın, “Seni bırakmam ben kumandanım, ölürüm de seni bırakmam ben asteğmenim! Kulun olduğum, kurbanın olduğum!.. Bir gün yine konuş benimle emi, bir gün yine böyle konuş!.. Anlamasam da dinlerim ben seni paşam!..” (Büyükkarın, 1976, s. 301) demesi, Ali’nin askerlerinin sevgisini ve saygısını kazandığının bir göstergesidir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere askerlik, dolayısıyla da asker üniforması giymiş bir beden erkekliğin tüm vasıflarını üzerinde taşır. Gür, “(...) asker bedeni evrensel olarak erkekliğin kodlarının yazıldığı bir tür abide görünümündedir.” (Gür, 2019, s. 170) demektedir. Gayret Remzi, Ali’yi üniformalı ve rütbeli bir şekilde gördükten sonra ondaki değişimi fark eder: “Menemen Boğazı’ndan geçerken sen altındaki hayvanın üzerinde duramaz olmuştun. Yere inince sünnet çocukları gibi yürümeye başlamıştın. Şimdi öyle değilsin, maşallahın var!” (Büyükkarın, 1976, s. 323-324) dediği görülür. Yine başka bir konuşmada Remzi, “Bizim eski pısrık oğlarda iş varmış diye düşündüm. Tetiği çekerken elin titremiyordu bu sefer.” (Büyükkarın, 1976, s. 325) gibi bir gözlemde bulunur. O, artık atın üstünde nizamlı bir şekilde durabiliyor ve tetiği çekerken eli titremiyordur. Dolayısıyla Ali, üniformanın ona kattığı tüm değer ve niteliklerle beraber askerliğin alametlerini üzerinde taşımaktadır. Bu idrake sadece Remzi değil Ali’nin komutanları da varır. Ali kumandanlarının takdirini kazanır ve önce teğmenliğe sonrasında da üsteğmenliğe terfi eder (Büyükkarın, 1976, s. 447).

Asker üniformasının cesaretin ve vatanperverliğin sembolü olarak kullanıldığı romanlardan biri de Sezen Özol tarafından kaleme alınan *Çanakale Askerine Rütbe Gerekmez*’dir. Eserin başkarakterlerinden İbrahim Ağa, kasabanın tellalıdır. Yazar İbrahim Ağa’yı; “orta boylu, tıknaz, güleç yüzlü bir adamdı.” (Özol, 2006, s. 5) şeklinde tarif eder. Yaşı genç olmasına rağmen kendisine İbrahim Ağa denmesinin sebebi ise çocukluğundan beri akranlarına göre daha heybetli bir vücut yapısına sahip olması gösterilir (Özol, 2006, s. 11). Aslında yazar, eserin henüz başında, İbrahim Ağa’nın asker olabilecek bir fiziğe sahip olduğunu sezdirir. Ancak bu vücut henüz eğitilmemiştir. Asker üniformasını giydikten sonra disipline edilerek idealleştirilir. Üniformayı giymek ve taşımak için öncelikle belli başlı kuralları yerine getirmek gerekir. Bunların da başında dış görünüş gelir. Üniformayı giyecek kişi, üniformaya yakışacak bir şekilde saçına, sakalına ve üzerindeki intizamı olmasına gayret göstermelidir. Bu durum, üniformaya gösterilen saygının bir gereği olarak her devirde geçerliliğini korur. Yukarıda askerî üniforma giymiş bir erkek bedeninin herkes tarafından benimsenmiş bir görünüşe sahip olduğundan bahsedilmişti. Bu hafıza ve birikim İbrahim Ağa’da görülür. O, üniformayı giymeden önce yıkanır, temizlenir ve tıraş olur. Sonrasında asker elbisesini sırtına

giyer ve aynada kendini gururla seyrederek. Akabinde üzerinde üniformasıyla nişanlısını ziyaret eder. Amacı kendisinin asker üniformasıyla hatırlanmasıdır. Gür'ün ifadesiyle, "Askerlik yalnızca asker olan için değil, onun yakınları için de bir 'övinç' kaynağı olarak sunulur." (Gür, 2019, s. 175).

İbrahim Ağa, mizacından ötürü çok konuşmakta ve soru sormaktadır. Komutanı ise görülen lüzum gereği onu bu konuda uyarır ve "Askerlikte çok soru sormak, bilmiş ol, iyi getirmez." (Özol, 2006, s. 50) der. O da sonradan "Çavuş haklı, asker adam söyleneni düşünmeden yapmalı." (Özol, 2006, s. 50-51) diyerek komutanına hak verir. Gür, "(...) asker olmak bir disiplin kurumunun kontrolü altında olmak anlamına gelir. Askerin bedeni özellikle belirli bir iktidar aygıtına hizmet ettiği sürece anlam kazanır ve üniforma bu açıdan itaatın bir göstergesidir." (Gür, 2019, s. 170-171) şeklinde askerî üniformayı taşımanın sorumluluklarından bahseder. Hüseyin Nihal Atsız da disiplini düşünmeden verilen emri yerine getirme yani itaat etme olarak kabul eder ve ekler: "Disiplin... Emir vermek gururu ve emir almak sarhoşluğu... Bu sarhoşluk müthiş bir şeydir ve içinde atom enerjisi gibi korkunç bir kuvvet gizlidir." (Atsız, 2020, s. 142) diyerek disiplinin ve emir almanın askerî üniformayı taşımanın gereklerinden sayar. Çünkü disiplinde tarif edilemeyen bir zevk ve gurur vardır. İşte İbrahim Ağa, üniformayı giyerek asker olduktan sonra bu bilince vakıf olur.

Romanların yanında, şiirlerde bahsedilen ve kurgulanan kahramanlar da vardır. Düşünceleri ile dönemi içerisindeki birçok aydını etkisi altında bırakan Tevfik Fikret'in "Hasan'ın Gazâsı" ismini taşıyan bir şiiri mevcuttur. Şiirde köy işleri ile meşgul olurken cepheye giden Hasan'ın kısa hikâyesi şiirsel olarak anlatılır. Hasan'ın belki de hayatının büyük bir çoğunluğu köyünde geçer. Bu yüzden köyden ayrılarak evini ve sevdiklerini geride bırakmak ona çok zor gelir. Onların hayali Hasan'ı yolundan çevirmeye çalışır:

Gülümstüyor; o zaman bir soğuk, hayali el
Tutup çevirmek için sanki zorluyor başını.
Hasan, zavallı, silerken yeniyle gözyaşını

(Tevfik Fikret, 2023, s. 259).

Hasan, henüz askerî üniformayı giymemiş ve rütbe almamıştır. Ancak bu sorumluluğu taşımaya hazır olduğu, hayallerini ve hatıralarını bir kenara iterek mücadele etmek için yoluna devam etmesinden anlaşılır (Tevfik Fikret, 2023, s. 259). İlerleyen mısralarda Hasan'ın Çavuş rütbesiyle savaşa katıldığı görülür: "Hasan Çavuş gidiyor cenge türkü söyleyerek!" (Tevfik Fikret, 2023, s. 260) mısrasından da anlaşılacağı üzere Hasan artık üniformayı giymiş, gurur ve şevk ile vatan için çarpışmaya gitmektedir. Mısralarda dikkat çeken bir ayrıntı da şairin, Hasan üzerinden her Türk'ün asker olarak doğduğu ve asker olabilecek niteliklere doğuştan sahip olduğu mesajıdır:

Silah oyunları zaten köyünde bildiği şey;
Nizâm-perver, itâ'atlı, tendürüst, çevik
Kanında var yiğitin belli işte askerlik

(Tevfik Fikret, 2023, s. 260).

Hasan, üniformanın verdiği cesaret ve atılganlıkla beraber savaşmak için büyük bir istek duyar. Şair, Hasan'ın bu arzusunun, "O istiyordu ki ser-hadde vasıl olduğu gün / Emelli gözleri bir ceng, bir duman görsün." (Tevfik Fikret, 2023, s. 260) mısralarıyla açıklar. Böylece Hasan,

köy işleri gibi sıradan günlük icraattan kendini soyutlayarak üniformayı taşıma kudretini gösterebilmiştir.

Halit Fahri Ozansoy'un *Cenk Duyguları* isimli şiir kitabında da tıpkı Hasan gibi köyden savaşıma giden askerlerin ahvali şiirsel bir dil ve üslup ile anlatılır. Askerî üniformayı giyenlerin isimleri belli değildir ve her birisi anonim olarak tasvir edilir. Şiirde, kahramanlarla beraber; nineler, nişanlılar, ihtiyarlar ve hemşireler mizansen olarak konuşturulur. Köyün gençleri vatan ve millet için savaşıma hazırdır. Ninelerin, “Niçin sizi yetiştirdik bizler bugüne?” (Şahin, 2024, s. 55) cümlesi, evlatlarını hangi amaç doğrultusunda büyüttüklerini gösterir. Tıpkı Hasan gibi onlar da doğuştan asker niteliklerini bünyesinde barındırır. “Kahramanlar” başlığında ise gençlerin, eskiden askerlik yapmış ve üniformayı giymiş olanları kendilerine örnek aldığı anlaşılır. Kahramanlar yani askerler, “Ey ak saçlı ihtiyarlar, eski askerler! Sizin gibi çarpışacak evlatlarınız.” (Şahin, 2024, s. 57) diyerek onların yolunda gittiklerini ifade eder. Askerlik ve tabi askerî üniforma, sadece taşıyan için değil aynı zamanda eş, dost ve akraba için de gurur vesilesidir.

4. Millî ve Manevi Bir Sorumluluk Olarak Askerî Üniformayı Taşımak

Özellikle Millî Mücadele Dönemi sırasında yazılan roman ve şiirlere bakıldığında vatan için mücadele eden, fikirleriyle topluma yön vermeye çalışan ve dolayısıyla idealize edilen kahramanlar ya görevi başında olan bir askerdir ya da askerde olması gereken vasıflara sahiptir. Askerî üniformayı taşıyan ve askerlik mesleğini icra eden bireyler, disipline edilmiş bir vücutun yanında; cesaret, merhamet, kararlılık, akıl ve atılganlık gibi niteliklere haizdir. Bundan dolayı bahsi geçen dönemi anlatan edebî eserlerde kurgulanan kahramanlar incelendiğinde, çoğunlukla asker üniformasını taşıyan kişilerin örnek alındığı görülür. Böylece idealize edilen kahramanlar üzerinden örnek alınması gereken karakter özellikleri topluma verilmeye çalışılır.

His, fikir, davranış ve duruşuyla idealize edilen asker kahramanların başında da *Ateşten Gömlek* romanının İhsan'ı gelir. İhsan'la ilgili ilk dikkat çeken ayrıntı dış görünüşüdür. İhsan; genç, şık, beli ince, çizimleri dar ve parlak, kalpağı çarpık, bıyıkları küçük, kendisi ince bir İstanbul çocuğu olarak tasvir edilir (Adıvar, 2009, s. 23). Eserin devamında ise İhsan'ın fiziksel özellikleriyle ilgili daha fazla bilgiye yer verilir. Peyami, İhsan'ın yüzünü “güçlü, güzel ve ilahi olarak” resmeder ve ekler: “Kumral başından sızan kanların altında ayırık, açık gözlerinde şimdi yalnız yılmaz bir cebaret değil, acı ve derin bir merhamet, istikrahla karışık bir merhamet var.” (Adıvar, 2009, s. 135). Yine başka bir betimlemede İhsan'dan, “(...) yüksek, kayadan bir uzviyet” (Adıvar, 2009, s. 27) şeklinde bahsedilir. Daha sonra onun fiziksel özelliklerine biraz daha değinilir ve mizacına yer verilir:

Onun biraz çilli, küçük bir yüzü, zarif ince burnu, beyaz dişleri ve bazen eski resimlere benzeyen ortası ayırık derin gözleri var; alafranga genç bir zabıt ruhundan başka hususî şeyler taşıdığını seziyorum. Fakat o kendinden bir şey vermiyor. Her vakit nazik, her vakit etrafındakilerin rahat ve arzusunu düşünen yeni bir Osmanlı enmûzec, Türk demiyorum. Çünkü yeni Türk genci daha mütecaviz, daha dalgalı, daha istediği çok olan bir mahlûktur. (Adıvar, 2009, s. 27)

İhsan'la ilgili tasvir ve ifadelere bakıldığında kutsal ve ulaşılması zor bir varlık olarak tanıtıldığı anlaşılır. Beyaz dişlere, zarif bir burna, küçük bir yüze ve ince bir bele sahip olan İhsan; titizlikle yapılmış bir tür heykel görünümündedir. Bu sebeple Peyami, İhsan'ı yüce bir varlık olarak tasvir eder. İhsan, askerlere has merhameti ve vefasıyla kendinden önce

etrafındakilerin rahat ve huzurunu düşünür. Aynı zamanda sağlam bir bünyeye ve iradeye sahiptir. Romanın bir yerinde Peyami'nin, kan gördüğü zaman bayıldığından bahsedilir. Ancak Peyami'nin aksine, İhsan ve Cemal sakın bir hâldedir (Adıvar, 2009, s. 24). İhsan, genç yani asker olmadan önce kendisinin ham ve alafrangalığa özenen biri olduğunu söyler. Askerî üniformayı giyerek subay olduktan sonra ise millî bir bilinç doğrultusunda hareket ederek vatanın muhafazası için yapılan mücadeleye destek verir: “Onlar, düşmanlarımız, kendi memleketlerine sahip oldukları gibi biz de sahip olmalıyız. Şimdiye kadar zeytinyağıyla su gibi duran bu halkla biz kaynaşmalıyız. Göreceksin Peyami, bu halkı kendi memleketine sahip edecek yine bizim yaratacağımız ordu olacak.” (Adıvar, 2009, s. 121). İhsan, tüm bu özellikleri neticesinde Peyami tarafından örnek bir insan (Adıvar, 2009, s. 29) ve çelik bir asker olarak (Adıvar, 2009, s. 200) nitelendirilir.

İhsan'ın karakterinden ve hayatından farklı bir yolda seyreden ancak üniformayı taşıma sorumluluğunu yerine getirmeyi başaran kahramanlardan biri de *Bozkırda Sabah* romanının asker kişilerinden Remzi'dir. Yazar, Remzi karakterini; orta yaşlı, bıyıkları beyazlamış ve bakışları donuk bir adam şeklinde betimler (Büyükarkın, 1976, s. 8). Bunun yanında Remzi romanda, “Yıllar yılı kaderiyle çarpışmış, üzüntüsünden zaman zaman inancının aksini haykırmış bir insan (...)” (Büyükarkın, 1976, s. 365) olarak tanıtlır. Remzi, yaşadığı olumsuzluklardan ötürü kendine olan inancını kaybederek hayata küsmüş bir karakter olarak çizilir. Senelerce cephede savaşmış ve orta yaşa gelmiş olan Remzi, vatanın ve milletin ona ihtiyacı olduğu sırada askerî üniformayı tekrar giyerek çavuş rütbesinde orduya hizmet eder. Öyle ki romanda gösterdiği üstün çabalardan dolayı kendisi “Gayret Remzi” olarak tanınır (Büyükarkın, 1976, s. 21). Remzi, aynı zamanda asker vasıflarını da bünyesinde taşır. O; güçlü, kuvvetli ve iyi bir nişancıdır (Büyükarkın, 1976, s. 347). Kendisinin savaş sırasındaki azmi ve başkalarını yüreklendirme noktasındaki yeteneği de askerlere has niteliklerden biridir. Eserde Remzi'nin savaş anında gösterdiği hâl ve tavırlar söylenenleri destekler: “Yenilmeyeceğiz bundan sonra! Söz veriyorum size, hep “Gayret!” diye bağıracağım! Gidelim, hemen şu tepelere çıkalım. Ben iyi nişancıyım! Vurduğumu deviririm. Gösterin Yunan'ı bana!..” (Büyükarkın, 1976, s. 347).

Gayret!.. Gayret!.. Böyle haykırıyordu Remzi, böyle bağırıp önüne çıkanı deviriyor, sıçırıyor yine deviriyor, hep haykırıyordu! (...) Yatmak değil, kalkmak, dikilmek, şu üç kişiyi buradan uzaklaştırmak, onları ölümün dolaşmadığı bir yere taşımak başlıca düşüncesi idi. Ama evvela karşısındakileri devirmek, onları geriletmek gerekiyordu. (Büyükarkın, 1976, s. 365)

Remzi, her ne kadar inancını bir süreliğine kaybettiye de ülkesinin zor zamanlarında üniformayı tekrar giyerek orduya katılır. Üniformayı giymeden önce; inançsız, umutsuz ve karamsar karakter özellikleri gösteren Remzi'de, askerî üniformanın giyilmesi ile birlikte inançsızlık yerini inanca, umutsuzluk yerini umuda ve karamsarlık yerini ümide bırakır. Bu süreçten sonra mücadeleye katılır ve birçok kahramanlığa imza atar. Remzi, üniformayı tekrar giyerek dönüşümünü tamamlar.

5. Sonuç ve Öneriler

Edebiyat, bir milletin zihninde ve vicdanında millî hislerin meydana gelmesinde önemli bir vasıta olarak kabul edilir. Bu durumun bilincinde olan sanatkarlar ise edebiyatı; toplumun ufkunu genişletmek, onları bilinçlendirmek ve böylece toplumu millet hâline dönüştürmek amacıyla kullanır. Bahsedilen amaç, özellikle Millî Mücadele Dönemi'ni anlatan eserlerde idealize edilen kahramanlar üzerinden gerçekleştirilir. Türk askeri, vatanın ve milletin kurtarılması ile Cumhuriyetin kurulma safhasında bizzat rol alır. Böylece eski Türklerde olduğu gibi Cumhuriyet sonrasında da askere ve üniformaya verilen değer artarak devam eder. Bu sebeple dönem içerisinde yazılan eserlerde idealleştirilmiş kahramanlar genellikle askerlik mesleğini icra eden kişilerdir. Buna ek olarak bir askerde olması gereken vasıfları üzerinde taşıyan, asker olmasa da asker gibi mücadele veren karakterler de vardır. Eserlerde bahsedilen karakterlerin bazıları askerliği meslek edinmiş bazıları ise sonradan askerî üniformayı giymiştir. Dikkat çeken diğer bir detay ise yazılan eserlerde hemşire üniformasının da asker üniforması gibi idealize edildiğidir. Hemşireler de özellikle savaş zamanlarında, üniformayı giyerek vatanın muhafazası için fiilen olmasa bile cephe gerisinden mücadele ettiğinden üniforma, tıpkı asker üniforması gibi değer kazanır.

Romanlar ve şiirler incelendiğinde, hayatlarına sivil olarak devam eden kahramanların üniformayı giydikten sonra millî hislerin yanında kararlılık, atılganlık, cesaret ve merhamet gibi meziyetlerle donatıldığı anlaşılr. Bu karakterlerin hayatları üniformayı giymeden önce ve üniformayı giydikten sonra şeklinde ikiye ayrılır. Üniformadan sonra sivil hayatlarında görülen; zayıflık ve çekingenlik yerini kuvvete ve korkusuzluğa bırakır. Bahsedilen niteliklerle beraber, eserlerde üniformayı giymiş bir beden tam manasıyla vatanperverliğin ve kahramanlığın bir tür sembolü olarak kabul edilir. Dolayısıyla eserlerdeki şahısların kurgulanmasında üniforma dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Bunun bilincinde olan yazarların, bir şahsı yahut karakteri olumlu yönde değiştirmek ve dönüştürmek istediklerinde üniformayı kullandıkları tespit edilmiştir.

Asker bir kişiye gösterilen değer ve saygının sonucunda üniforma, kahramanların dönüşümünde yardımcı bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu unsur kahramanların; zihinsel, psikolojik ve fiziksel gelişimlerinde aktif bir rol oynar. Böylece üniformayı giymiş bir beden kendisini ideal olana dönüştürmeyi başarır. Son olarak özellikle savaşın anlatıldığı eserlerde bahsi geçen kurguların daha kuvvetli olduğu ve savaş edebiyatı çalışmalarında toplumsal cinsiyet kurgularının daha net bir şekilde anlaşılması için bu tür çalışmaların çoğaltılması gerektiği anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Adivar, H. E. (2009). *Ateşten gömlek*. İstanbul: Can.
- Akcan, E. (2015). *İttihat ve Terakki Fırkası'nın paramiliter Gençlik Kuruluşları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Argunşah, H. (2016). *Kadın ve edebiyat / kendini yazmak*. İstanbul: Kesit.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (2006). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Atsız, H. N. (2014). *Türk ülkesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Atsız, H. N. (2020). *Türk tarihinde meseleler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Büyükkarın, B. (1976). *Bozkırda sabah*. İstanbul: Hakan.

- Çetin, N. (2013). Atatürk devri Türk şiiri (1923-1940). *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış: Yeni Türk Edebiyatı*, ed. M. Kayahan Özgül, Ankara: Kurgan Edebiyat, s. 393-445.
- Çetin, N. (2018). Türk töresinde askerliğin yeri ve Türkiye’de askerliğe bakış açısından meydana gelen değişimler. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 161-175. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/552632>
- Enginün, İ. (2004). *Yeni Türk edebiyatı araştırmaları*. İstanbul: Dergâh.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gür, M. (2019). *Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908-1923)*. İstanbul: Kesit.
- Millî Savunma Bakanlığı. (1999). *Osmanlı ordu teşkilatı*. Ankara: Millî Savunma Bakanlığı.
- Özol, S. (2006). *Çanakkale askerine rütbe gerekmez*. İstanbul: Kastaş.
- Öztan, G. G. (2013). Türkiye’de millî kimlik inşası sürecinde militarist eğilimler ve tesirleri. *Erkek Millet Asker Millet Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik Erkek(lik)ler*, Derleyen: Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, İstanbul: İletişim.
- Reeser, T. W. (2010). *Masculinities in theory: an introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Seferoğlu, E. (2023). *Hep ile hiç arasında Türk romanında savaş*. Ankara: Akçağ.
- Şahin, A. M. (2019). Millî mücadeleden millî kimlik inşasına: Ateşten Gömlek. *Türkiyat Mecmuası*, Millî Mücadele Özel Sayısı, 29, 151-168. Doi:10.26650/iuturkiyat.651039
- Şahin, A. M. (2023). Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde asker algısı. *Türk Dili*, (862), 104-115. <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/Ahmet-Metehan-Sahin-OZEL-CUMHURİYET-DONEMI-TURK-SIIRINDE-ASKER-ALGISI-12-1.pdf>
- Şahin, A. M. (2024). *Edebî metinlerde Türk harp edebiyatı: cenk duyguları*. Ankara: Günce.
- Şahin, V. (2022). *Bilge kadının aynadaki yüzü Halide Edib Adıvar’ın romanlarında yapı ve izlek*. Ankara: Akçağ.
- Şemsettin Sami. (2019). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Şengül, A. (2019). *Ulusun sahnedeki öyküsü Türk tiyatrosunda millî mücadele ve cumhuriyet*. İstanbul: Kesit.
- Tevfik Fikret. (2023). *Tevfik Fikret bütün şiirleri*. Yay. Haz. İsmail Parlatır-Nurullah Çetin, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yiğitler, Ş. Ş. (2020). *Tunç asker-Türk romanında asker miti ve militarizm (1923-1938)*. İstanbul: Libra Kitap.
- “Kara Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi”. www.kkk.tsk.tr, erişim tarihi: 22.07.2024.

Extended Abstract

Military service is a profession revered by the Turkish nation and a man wearing a military uniform is always respected. This is one of the most obvious examples of the value of the uniform in the eyes of the Turkish nation and the symbolic value it carries. A man's life is divided into two as before and after military service. After going to the military, that is, after wearing the military uniform, a man has proved his maturity and has become a man in the eyes of the society. Therefore, the idealisation of masculinity starts with the wearing of the military uniform. The military uniform, and therefore military service, has a transformative effect. A civilian body is equipped with certain virtues, ideas and qualities after putting on the uniform. In addition, the uniform instils a kind of awareness in the person. The body becomes ready to carry the uniform with the qualities it is equipped with and the consciousness it has acquired. Even if the person has received his / her discharge papers and his / her military service is over, the experiences and qualities he / she has gained will follow him / her until the end of his / her life.

It is through the poems and novels written during or after the period that individuals become a nation by strengthening their attachment to national concepts, and that the victories won by the Turkish nation, such as the national struggle, take place in the memories and are remembered. The army / military is a school. Literature, just like military service, has a share in the education of society. Both prepare people psychologically for the struggle when the time comes and nationalise them by reinforcing their sense of belonging to the land they belong to. Literature performs this process through national characters who are idealised and fictionalised in the works. When genres such as poetry or novels describing the period of the National Struggle are analysed, it is seen that an ideal hero type is tried to be constructed. This type usually appears in the difficult situations of the homeland and the nation and fights with great sacrifice. The people mentioned in the works are mostly soldiers or have the qualities that a soldier should have. In addition, when the integrity of the homeland and the nation is threatened, not only men but also women support the struggle. This situation is directly proportional to the Turks being a nation with an army-nation mentality. The National Struggle is the name of a resistance in which people from all segments of society participate. Therefore, women also gave serious support to the struggle behind the front lines. Some wore the nurse's uniform and some wore the shirt of fire and served at different levels. Here we will analyse.

Literature is regarded as an important tool in the formation of national feelings in the mind and conscience of a nation. Artists, who are aware of this situation, use literature to broaden the horizons of the society, to raise their consciousness and thus to transform the society into a nation. The aforementioned aim is achieved through idealised heroes, especially in works depicting the National Struggle Period. The Turkish soldier takes a personal role in the liberation of the homeland and the nation and in the establishment of the Republic. Thus, as in the ancient Turks, the value given to the soldier and the uniform continues to increase after the Republic. For this reason, the idealised heroes in the works written during the period are generally people who perform the military profession. In addition to this, there are also characters who have the qualities that a soldier should have and who fight like a soldier even though they are not soldiers. Some of the characters mentioned in the works have adopted military service as a profession and some of them have worn the military uniform afterwards. Another noteworthy detail is that in the works written, the nurse uniform is idealised just like the soldier uniform. Since nurses, especially in times of war, wear the uniform and fight for the protection of the homeland from behind the front lines, even if not actually, the uniform gains value just like the soldier's uniform. Therefore, the uniform has a transformative effect on the fictionalisation of the individuals in the works.